

ребують виважених підходів до вибору важелів, які визначають характер їхньої дії та відображають параметри, умови і форми руху бюджетних коштів.

Література:

1. Зведені звіти про податковий борг до зведеного, державного та місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.
2. Звіти Державної казначейської служби України про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2004–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
3. Інформація щодо сум податкового боргу станом на 01.01.2015, 01.01.2016 / Лист Державної фіскальної служби України «Про розгляд запиту від 21.03.2016 №2900/У/99-99-23-02-14».
4. Податкові механізми відновлення соціально-економічного розвитку в контексті реформи 2016 р.: аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. – К., 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/podatkov_i_mehanizmu-f6424.pdf.
5. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: моногр. / [В. Опарін, В. Федосов, С. Львовчкін та ін.]; за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2016. – 695 [1] с.

e-mail: b.malyniak@tneu.edu.ua

Малиняк Б.С., к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПІВ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ

*Malyniak B.S., Ph.D., Associate Professor of Department
of Finance named after S.I. Yuriy, TNEU*

THEORETICAL ASPECTS OF PRINCIPLES BUDGET EXPENDITURES

Розглядаючи теоретичні засади бюджетних видатків необхідно з'ясувати принципи їх формування. Попри важливість цього питання, в науковій літературі вони висвітлені доволі слабо. Значно більше уваги вчені приділяють дослідженню принципів бюджету, бюджетної системи. Попри те, що видатки бюджету є його складовою частиною, що передба-

чає поширення загальних принципів також на видаткову частину, втім зауважимо, що вона є не лише одним з елементів бюджету, яка підпорядковується загальній логіці бюджетної політики, а й відіграє винятково важливу роль у забезпеченні належного функціонування самого бюджету та ефективної взаємодії з його іншими елементами. Відтак видаткам притаманні особливі властивості, що зумовлює потребу в застосуванні відмінних підходів до формулювання принципів бюджетних видатків. З огляду на це, обґрунтування принципів бюджетних видатків має не лише важливу наукову цінність, а й важливе прикладне значення.

Серед небагатьох вчених, які досліджували принципи бюджетних видатків, варто звернути увагу на принципи використання коштів, описані Н.В. Бакшою, В.В. Гамукіним та А.П. Свинцовою. Вони запропонували застосовувати коло принципів, яке включає такі: співрозмірності, безперервності, раціональності, соціальності, максимальності, адекватності та збалансованості [1, с. 285–291].

Принцип співрозмірності вчені трактують як відповідність прав і зобов'язань щодо використання коштів кожної ланки бюджетної системи. Погоджуємось з авторами, що цей принцип є одним з основних у сфері суспільних фінансів. Сутність його полягає в тому, що закріплення видаткових зобов'язань за певними бюджетами має відповідати передбаченим у них доходам, а також наділеними органів влади відповідного рівня повноваженнями щодо самостійного визначення напрямів використання цих ресурсів. Лише в разі дотримання принципу відповідності можна говорити про можливість використання всіх переваг децентралізованого забезпечення всіх благ. Проте, на нашу думку, вчені наводячи тлумачення принципу співрозмірності необґрунтовано обмежилися повноваженнями і зобов'язаннями влади.

Поняття принципу безперервності, на думку Н.В. Бакші, В.В. Гамукіна та А.П. Свинцової полягає в тому, що бюджетні видатки необхідно розглядати, як безперервний процес руху фінансових потоків. В цьому контексті витрачання коштів бюджету з одного боку є кінцевим етапом руху бюджетних коштів, а з іншого – доходами для працівників бюджетних установ, які отримують заробітну плату, виручкою суб'єктів підприємницької діяльності, які постачали товари та послуги для потреб бюджетних установ і т. д. Вважаємо, що застосування цього принципу в наукових дослідженнях є вкрай важливим, оскільки дає змогу цілком зро-

зуміти дію фінансових інструментів, які визначають постійних рух вартості.

Принцип раціональності передбачає необхідність ефективного використання коштів бюджетів. Як зазначає Н.В. Бакша, В.В. Гамукін та А.П. Свинцов, при плануванні та здійсненні бюджетних видатків, одним з найважливіших завдань є не лише формування оптимальних фінансових потоків, а й забезпечення найбільш оптимальної форми і змісту цього руху [1, с. 287]. Вилучаючи із приватного сектору кошти для суспільних потреб, кожного разу владі необхідно доводити виборцям раціональність їх використання. Бюджетні видатки мають бути досліджені на предмет ефективного їх використання, адже без належного оцінювання результатів діяльності суспільного сектору важко відповісти на запитання про оптимальний баланс між суспільним та приватним сектором [2, с. 68].

Видатки бюджетів відповідно до принципу соціальності повинні спрямовуватися на вирішення безпосередніх потреб населення. Це зумовлено тим, що бюджет за своєю суттю є суспільним фондом, що передбачає залучення громадськості до його формування, а також оприлюднення звіту про його виконання. На думку Н.В. Бакші, В.В. Гамукіна та А.П. Свинцова одним з важливих принципів формування видатків є принцип максимальності [1, с. 289–290]. Вони вважають, що для забезпечення фінансовими ресурсами необхідні суспільні заходи, важливо не лише визначити максимально можливий перелік таких заходів, а й забезпечити їх фінансовими ресурсами при виконанні бюджету. В іншому разі, низка зобов'язань влади перед громадянами будуть невиконаними. Вважаємо, що зазначений принцип не може бути прийнятним, оскільки цілцю фінансової політики не може бути збільшення бюджетних видатків відірвано від аналізу об'єктивних потреб і результатів, а також оцінки наслідків пов'язаного з цим збільшення фіскального навантаження на економіку. Одним із принципів бюджетних видатків є принцип адекватності. Зважаючи на те, що обсяг і структура видатків бюджету мають значний вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства, то заплановані бюджетні видатки мають бути адекватними пріоритетам, які визначені в прогнозі соціально-економічного розвитку регіону [1, с. 289]. На нашу думку, виокремлення цього принципу не обґрунтоване, оскільки дублює принцип співрозмірності, який не лише передбачає забезпечення зв'язку між цілями розвитку і видатками бюджету, а й визначає величину залежності між цими

чинниками. Погоджуємося з позицією вчених, що ключовим принципом формування видатків є принцип збалансованості [1, с. 287]. Його застосовують як щодо формування бюджету в цілому, так і щодо окремих його складових.

Економіст Міжнародного валютного фонду А. Премчанд згрупував принципи бюджетних видатків до трьох груп:

- вибір видатків (обачності, врахування макроекономічного впливу, встановлення пріоритетів і щорічне корегування);
- реалізація програм (правильність, економне використання, адекватність системи надання послуг);
- інформація (перевірка забезпеченості ресурсами, співставності, своєчасності [3, с. 37]).

Вважаємо недоцільним групувати принципи за ознакою приналежності до різних аспектів управління бюджетними видатками. Перелічені принципи є універсальними, а їх застосування стосується як різних складових управління бюджетними видатками, так і різних стадій бюджетного процесу. Втім склад принципів і їх трактування, на наш погляд, вартий прискіпливої уваги вчених та є важливим внеском у розвиток науки про видатки бюджету. Імпонує виокремлення А. Премчандом принципів, спрямованих на забезпечення відповідального управління бюджетними видатками, таких як принципи обачності, врахування наслідків для макроекономіки, забезпечення економного та ощадного використання обмежених фінансових ресурсів [3, с. 37]. Перелічені принципи мають особливо важливе значення в період досягнення бюджетними видатками великих обсягів. Особлива цінність запропонованих вченим заходів полягає у виокремленні цілої групи принципів, покликаних забезпечити інформацією про видатки бюджету. Це особливо важливо в умовах інформаційного суспільства для побудови дієвих комунікацій влади і суспільства у сфері використання бюджетних ресурсів. Безумовно, наявність розгорнутої інформації має важливе значення також для запобігання корупції та іншим зловживанням у фінансовій сфері. Слабким місцем обґрунтованих А. Премчандом складу принципів, вважаємо, відсутність у ньому принципів, пов'язаних з суспільною приналежністю бюджету та забезпеченні соціальної спрямованості видатків бюджету. На наш погляд, це негативно впливає на побудову систему орієнтирів бюджетної політики. В умовах демократичної форми правління це неможливо, оскільки саме громадяни

та їх представники у владі справляють вирішальний вплив на формування витрат бюджету.

Провівши аналіз принципів формування видатків бюджету, запропонованих вченими, а також ознайомившись з обґрунтованими науковцями принципами бюджетної системи, вважаємо за доцільне запропонувати систему принципів бюджетних видатків. Цінні поради для формування системи принципів дає відомий фінансист В. А. Андрущенко. Він зазначає, що у силу свого значення поняття «принцип» має відповідати високим вимогам з боку форми і змісту. Ці вимоги такі:

- принцип має бути внутрішньо несуперечливим;
- відображати ясність і повноту змісту більш лаконічно;
- нести в собі ознаки обов'язковості;
- виражати оригінальну позицію автора принципу [4, с. 30].

Враховуючи зазначене, запропонуємо систему принципів видатків бюджету, яка може враховуватися не лише при напрацюванні політики щодо використання бюджетних коштів, але в управлінні державним сектором економіки. Авторське розуміння принципів видатків бюджету наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Система принципів видатків бюджету*

Назва	Тлумачення
Орієнтованості на суспільство	Бюджетні видатки мають задовольняти суспільні потреби. На всіх етапах управління видатками суспільні інституції повинні мати визначальний вплив на спрямування бюджетних коштів. Використання бюджетних коштів має бути підзвітне і підконтрольне суспільству, характеризуватися високим критерієм справедливості, а владні інституції нести в тому числі політичну відповідальність перед суспільством за ухвалені рішення
Економічного прагматизму	Видатки бюджету перебувають у взаємному нерозривному зв'язку з національною економікою. Відтак використання бюджетних коштів покликане сприяти економічному розвитку, вирішенню системних проблем та посилювати конкурентоспроможність національної економіки у світовій економічній системі
Відповідності цілям і можливостям	Цінність бюджетних видатків забезпечується дотриманням гармонії з цілями розвитку країни (адміністративно-територіальної одиниці). Видатки бюджету мають також відповідати пріоритетам реформування бюджетного сектору та спроможності останнього надавати якісні суспільні послуги з метою забезпечення відповідності вартості суспільних послуг обсягам сплачених суспільством податків. Важливо забезпечувати еластичність бюджетних видатків, для того щоб відповідати динаміці економічних і суспільних змін

Ефективності	Досягнення економічної ефективності передбачає якомога повніше задоволення потреб населення у суспільних послугах, сприяння економічного розвитку та досягнення інших важливих цілей та забезпечення при цьому ощадливого й раціонального використання бюджетних ресурсів. Досягнути цього неможливо без застосування методик оцінювання ефективності видатків
Цільового спрямування	Використання коштів бюджету має відповідати цілям, затвердженим представницьким органом влади
Захищеності від зловживань	Великі обсяги ресурсів, що використовуються з бюджету завжди генерують значні ризики різноманітних зловживань. Відтак система витрачання коштів потребує захисту від різноманітних зловживань, у тому числі проявів корупції. Для цього потрібна дієва система фінансового контролю за бюджетними видатками

* *Примітка.* Складено автором.

Запропонований перелік принципів утворює цілісну систему підходів, які мають бути в основі формування видатків бюджету. Сфера застосування розроблених принципів може бути доволі широкою. Їх використання в наукових дослідженнях сприяє не лише розвитку теоретичних концепцій бюджетних видатків, а й аналізу адекватності політики витрачання коштів та формулювання пропозицій щодо її удосконалення.

Література:

1. Бакша Н.В. Аспекти бюджета: императивный, экономический, финансовый, налоговый, расходный, социальный / Н.В. Бакша, В.В. Гамукин, А.П. Свинцова. – М.: ИПО Профиздат, 2001. – 416 с.
2. Б'юкенен Джеймс М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави: Пер. з англ. / Джеймс М. Б'юкенен, Річард А. Масгрейв. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 175 с.
3. Премчанд А. Управление государственными расходами / А. Премчанд. – Вашингтон: МВФ, 1994. – 280 с.
4. Андрущенко В.А. Принципи оподаткування та їх протипоставлення / В.А. Андрущенко // Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії (економіка, право). – 2001. – №1 (1). – С. 30–37.